

ЗОРАН Д. НЕДЕЉКОВИЋ¹

УНИВЕРЗИТЕТ У ПРИШТИНИ СА ПРИВРЕМЕНИМ СЕДИШТЕМ
У КОСОВСКОЈ МИТРОВИЦИ, ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
КАТЕДРА ЗА СОЦИОЛОГИЈУ

ТРИ ЛИЦА АМЕРИКЕ И ПРОБЛЕМ АСИМИЛАЦИЈЕ У ХАНТИНГТОНОВОЈ ПАРАДИГМИ

САЖЕТАК. Аутор је у овом раду приступио тумачењу Хантингтоновог приказа о могућа три лица, друштвено-политичког стања Америке у непосредној будућности. Ове три мисаоне перспективе он је извео из своје парадигме о сукобу цивилизација. Та три лица Америке су: 1. Америка као отворено друштво за остали свет; 2. Империјална Америка, у којој би свет био преображен у Америку; 3. Америка остаје Америка, насупрот ширењу новог таласа идеја путем медија о мултикултурализму као најхуманијем начину егзистирања културно разноликог становништва у људској заједници. Хантингтон се између ова три избора опредељује за трећу опцију, јер се само у случају да Америка остане Америка може очувати национални идентитет на темељима англопротестанске културе. Асимилација усељеника представља кључ решења проблема за опстанак САД-а. У овом тексту аутор разматра Хантингтонова три тумачења појма асимилације и долази до закључка да се кроз појам странца, оног другог, који се попут квазара удаљава од домицилног становништва, као отелотворење људске отуђености, преламају све три могуће имагинарне историје Америке.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: култура; нација; асимилација; странац; сукоб цивилизација.

¹ zoramino@gmail.com

Рад је примљен 10. октобра 2020, а прихваћен за објављивање на састанку Редакције Зборника одржаном 26. новембра 2020.

ИСТОРИЈСКА ПЕРСПЕКТИВА ИЗ КОЈЕ ХАНТИНГТОН СТВАРА СВОЈЕ ПОЈМОВЕ ЧОВЕКА И ДРУШТВА

Доба прохибиције (1920–1933) и Велике депресије (1928–1939) у Сједињеним Америчким Државама поклапа се са првом деценијом живота Семјуела Хантингтона. Криза није била само економска него и политичка и морална, и захватила је друштвени нерв грађанина САД-а. Јапански напад на Перл Харбур (Pearl Harbor) 7. децембра 1941. године увукао је Америку у Други светски рат. У то време историја као да је престала да буде „учитељица живота“ (Херодот), наступило је доба у ком је рат постао учитељ насиља (Тукидид). Носач авиона „Ентерпрајз“ (енгл. *enterprise*, тј. предузимљивост) постао је симбол непобедивости ратне морнарице Сједињених Држава, јер до краја рата јапанске камиказе нису успеле да га потопе. „Ентерпрајз“ је представљао савршен спој сарадње науке и технологије у војној индустрији. Био је реликвија модерног доба и указивао на иноваторску надмоћност западне цивилизације. Није случајност што је поменута реч имала исто значење и током и после Хладног рата. Она је подразумевала смелост упуштања у непознато. Ризик је био наличје те смелости, иначе карактеристичне за западног човека.¹

Појам прогреса постао је синоним западних вредности које су незадрживо напредовале и искрцавале се, попут маринача, на тлу незападних цивилизација. Своје порекло идеја напретка је имала у духу модерне. Ипак, Хантингтон са извесном сумњом пише о том духу.

Погођене наглом модернизацијом, а без ових институција, ове државе би изгубиле социјалну виталност. Деколонизована држава би била у конфликту са самом собом, попут човека чији емотивни живот заостаје за интелектуалним развојем. Иако је након Другог светског рата наступио процес деколонизације, у свету је од 1945. до 2002. било 226 већих оружаних сукоба који су се од деведесетих махом водили између држава и наоружаних група: „Међудржавни рат је постао мање уобичајен од унутар-државног, као и од транснационалних ратова који укључују недржавне актере“ (Нај, 2012, стр. 54). Страх од рата је постао егзистенцијални проблем човека двадесетпрвог века. Иза страха од рата стоји

¹ Ово је име у иреалном свету научно фантастичног серијала *Звездане стазе* (Star trek, 1966), понео међузвездани брод на истраживачком задатку. У реалном свету свејс шатл Ентерпрајз је 2012. окончао свој свемирски програм, откад је, одлуком агенције НАСА, у свемирском музеју у Њујорку.

страх од смрти као прототип свих страхова (Bauman, 2010, стр. 66) који повлачи за собом немоћ као „најгори ефекат страха“ (Bauman, 2010, стр. 31). У свом најзначајнијем делу *Сукоб цивилизација*, Хантингтон се пита шта изазива тај страх. Да ли се након два светска рата изгубило поверење у идеју напретка и дух модернизма? У страху од трећег светског рата, тињао је пожар Хладног рата. Када је срушен Берлински зид (1989), мислило се да више нема разлога за страх. Након две године распао се СССР. Чинило се да је са окончањем сукоба између Америке и Совјетског Савеза, дог рата (Арес) прогнан из људске историје. Али његови пратиоци Фобос (ужас) и Дејмос (страх) сведочили су својим присуством да је он (Арес) још увек ту, овога пута на културним границама завађених држава.

Постхладноратовски човек егзистира у атмосфери грађанских ратова. Ситуација је алармантна, јер личи на повратак човечанства у Хобсово (Т. Hobbes) „природно стање“ и „рат свију против свих“. Хантингтон сматра да страх првенствено изазивају културне, односно религијске разлике (Хантингтон, 2000, стр. 107). Његово размишљање је више еклектичко, у духу постмодерне и окренуто ауторитетима из прошлих времена, пре свега Макијавелију (Machiavelli) и већ поменутом Хобсу. Притом, оно што је нарочито карактеристично за овог писца је и величање националног духа Америке, што, опет, не чуди. Хантингтон је био члан Харвардског одељена за владу 1950. године, а у Белој кући је од 1977. до 1978. радио као координатор безбедносног планирања за Национални савет безбедности. У две речи, ради се о правом – интелектуалном војнику. Његов поглед на свет је сродан војничком духу, па не изненађује пристрасност када је у питању опстанак националног духа САД-а. Очи војника прве виде непријатеља, како унутрашњег тако и спољашњег.

МУЛТИКУЛТУРАЛНОСТ И ТРИ ЛИЦА АМЕРИКЕ У ХАНТИНГТОНОВОЈ ПАРАДИГМИ

Своје интелектуално стваралаштво Хантингтон је стога посветио очувању западних вредности, будно стражарећи на границама англопротестантске културе. Ради се о новим границама, које је управо он уписао својом парадигмом о сукобу цивилизација. Цивилизацијска парадигма подразумева да у свету постоји седам или осам цивилизација, у које спадају: кинеска, јапанска, хинду, муслиманска, православна, западна и латиноамеричка. Осма ци-

визација, коју Хантингтон сматра потенцијалном цивилизацијом (јер је пише испред везника или) јесте афричка цивилизација. Стога је немали број аутора приметио како Хантингтон избегава да припише Африци атрибуте цивилизације. Такође, цивилизације о којима пише наш аутор као да постоје одувек, оне: „или постоје миленијумима или су, као латинскоамеричка, непосредно резултат друге дуговечне цивилизације“ (Хантингтон, 2000, стр. 47). Овоме ваља додати да оне немају ни јасне границе. Хантингтон нас упознаје са западним, само по себи разумљивим ставом, да су појам цивилизације развили француски просветитељи XVIII века као сушту супротност идеји варваризма. Када пише о цивилизацији, он не говори о цивилизацији у једнини, јер се о њој може мислити као о идеји универзалне светске цивилизације. Хантингтонова знатижеља је у вези са цивилизацијом у множини. Сам појам цивилизације наш аутор схвата као шири *културни енџинџеј*. Одричући немачки модел разликовања појмова *културе* и *цивилизације*, он изјављује: „Цивилизација је, тако, највише културно груписање људи и најшири ниво културног идентитета који их разликује од других врста“ (Хантингтон, 2000, стр. 46). Оно што овај идентитет чини препознатљивим јесте језик, историја, религија, обичаји, институције, али и поистовећивање људи са њим као обележјем сопствене људскости. Људскост се тако препознаје унутар цивилизације, а нељудскост као све што је изван њених граница.

У последњем поглављу дела *Ко смо ми*, у одељку „Америка у свету“, наш аутор размишља о будућности Америке. Постоје три пута у будућност, односно три Америке које могу да се остваре, у зависности од тога ко води Америку, народ или елита. Те три перспективе или три лица Америке су: 1. Америка постаје свет, 2. Свет постаје Америка и 3. Америка остаје Америка.

Прво лице Америке препознајемо у Хантингтоновој изјави: „Американци могу пригрлити свијет, то јест отворити своју земљу другим људима и културама“ (Huntington, 2007, стр. 341). У оваквој Америци, разноликост је најважнија врлина. Отворено друштво било би космополитског карактера. Елите које би водиле друштво, истицале би значај мултикултуралности, отворене границе, поднационалне етничке, расне идентитете. Национално питање било би сувишно, а доминантни систем вредности био би у складу са нормама глобалног поретка, Уједињених нација и Светске трговинске организације. Савезна или федерална власт постепено би губила ауторитет међу својим грађанима.

Средњи слој (везивно ткиво између мишића и костију једног друштва) такође би се променио. Свој идентитет припадници овог слоја пронашли би на радном месту, у истуреним огранцима светских предузећа, под хипнозом „рекламократије“, а не у свом суседству, на улици, градској четврти.

Хантингтонов приказ овакве имагинарне будућности Америке личи на претњу упућену својим суграђанима, јер би у овом случају сирена за узбуну упозоравала да ће „свијет... преобликовати Америку“ (Huntington, 2007, стр. 341). Стиче се утисак да његов исказ неизбежно прати фама као „фатална пратиља историје“ (Nojbauer, 2010, стр. 17). Између питања која се нижу у овом делу текста, може се наслутити морална паника, забринутост за опстанак америчке нације. Страх од инвазије усељеника различитих култура који из овог дела издија, шаље афективну поруку сличну оној из 1938. када су О. Велс (Welles) и Х. Кох емитовали радио емисију о инвазији Марсоваца. Дело *Ко смо ми* покреће читаоце слично слушаоцима наведене радио емисије – да у паници просуђују о културним вредностима својих суседа усељеника, попут фанфара у рукама Фаме. Гласина се шири као страх од космополитизма и мултикултурализма који је „противзападна идеологија“ (Huntington, 2007, стр. 169).

На питање да ли је могуће преобликовати *амерички дух*, тј. национални карактер, Хантингтон одговара да је та промена већ почела седамдесетих година двадесетог века са мултикултурним покретом. Он наводи податак добијен приликом испитивања гимназијалаца из 1987. да је национална историја у последњих тридесет година двадесетог века, у наставним програмима јавних школа Америке била недовољно заступљена. Већина гимназијалаца је знала ко је Харијет Тубман¹, док им историјска улога Џ. Вашингтона и А. Линколна није била позната. Произилази да се поднационална историја више учила у средњим школама од оне националне – о Америчкој црној одбеглој робињи се више знало него о америчким председницима. Другачије, космополитска улога Америке у свету је погубна за њен национални

¹ Harriet Tubman (1820–1913) јесте америчка црначка активисткиња позната по надимку *Црни Мојсије*. Рођена је као ропкиња у држави Мериленд (Maryland), одакле је 1844. побегла на Север. Након тога је уз помоћ аболициониста организовала 19 експедиција током којих је ослобођено 300 робова. Јужњачки робовласници су јој уценили главу на 40.000 америчких долара. За време америчког грађанског рата, била је шпијун за војску Уније. (Извор: http://sh.wikipedia.org/wiki/Harriet_Tubman приступљено 25. 2. 2014)

идентитет. Овакав искорак САД-а у будућност за Хантингтона је могућ, али непожељан.

Друго лице Америке је империјална Америка: „Свијет постаје Америка“ (Huntington, 2007, стр. 544). По завршетку Хладног рата, Сједињене Државе су постале једина суперсила на планети. Затегнутост између САД-а и СССР-а симболички је окончана рушењем Берлинског зида. Распад Совјетског Савеза покренуо је лавину, чланице Варшавског споразума након 1991. године почеле су, једна за другом, да гравитирају ка НАТО-у. Америка је победила последњег великог непријатеља који је персонификовао страх од другог, странца, непознатог. У тренутку манифестације америчке моћи, спала је маска са многих лица поклоника историјско-материјалистичке филозофије К. Маркса. Бивше социјалистичке државе су, попут планете у некој научно фантастичној причи, напуштале своју орбиту и стари Сунчев систем, приближавајући се и кружећи у политичкој и економској зависности око новог Сунца – НАТО-а. Америчка елита је, по Хантингтону, имала одлучујућу улогу за овакво престројавање држава у новом светском поретку. Неопходан је био спољни непријатељ јер: „Ако вањска опасност буде јењала, деконструкцијски покрети могли би доживјети нов замах“ (Huntington, 2007, стр. 175). У овој империјалној алтернативи, однос Америке према осталом делу света је такав да је превредновање вредности у земљама периферије и полупериферије у складу са западно-либерално демократским вредностима – први потез у отварању на великој шаховској табли (светско историјско позоришној представи), о којој је писао З. Бжежински. Намећући своје вредносне ставове онима који их немају али их желе имати, и онима који их не желе зато што их нису имали, Америка би, по Хантингтону, могла да изгуби свој национални идентитет јер би постала самопреовладавајући део једне наднационалне империје.

У књизи *Култура је важна* Хантингтон дефинише културу „чисто субјективним одредницама као вредности, ставове, веровања, оријентације и основна полазишта која преовлађују међу припадницима једног друштва“ (Harrison, 2004, стр. 12). Као носилац западних вредности, Америка је у опасности да изгуби себе, јер оно по чему је разликују од других не би било препознатљиво. Уместо педесет, на њеној застави би било четири пута више звездица. Где је ту амерички идентитет – пита се Хантингтон. У поменутом зборнику он поставља питање на који начин вредности уобличавају људски прогрес. Нагласак је, разуме се, стављен на

западне вредности. Група аутора покушала је да одговори и на следећа питања: У којој мери култура обликује економски и политички живот држава у транзицији, колико култура поспешује или омета развој друштва, који се културни елементи опирају вредностима западно-либералне демократије, о каквом сукобу вредности се ради?

Као показатељ опадања културних вредности Хантингтон узима степен корупције у државама западне и незападне цивилизације. Корупција је најнижа у протестантским земљама северне Европе, слична је ситуација и у друштвима која су настала од британских исељеничких заједница. Сасвим је другачија распрострањеност корупције у Русији, Латинској Америци и Африци. Конфуијанске земље су, по Хантингтону, на средини између друштава са највишом и најнижом корупцијом. Корупција узрокује пад морала и опадање друштвено пожељних вредности. Кључ акултурације између земаља западне и незападне цивилизације је, по нашем аутору, у сузбијању корупције. Тек тада би западне вредности могле да буду прихваћене и *свеи ди њосѿао Америка*, при чему би равнотежа моћи услед усклађености културних вредности била успостављена. С обзиром на то да „култура прати моћ“ по узору на Вебера, Хантингтона интересује проблематика равнотеже моћи на светској политичкој сцени. Немачког социолога је плашила могућност доминације руске и англопротестанске политике у Европи, док америчког социолога брине опадање америчке моћи у целом свету. Ипак, он то гудљење моћи не види исто као И. Волерстин, који Америку сагледа из сасвим другачије перспективе. За Волерстина су САД „ударна игла капитализма“, који је као светски историјски систем после завршетка Хладног рата и распада Совјетског Савеза, остварио Пирову победу:

„Слом комунизма у суштини је означио слом либерализма уклањањем јединог идеолошког оправдања америчке хегемоније, оправдања којег је прећутно подржавао наводни идеолошки противник либерализма.“ (Volerstin, 2004, стр. 26)

Совјетски Савез је претрпео културни шок, док се Америка као усамљени хегемон нашла под стресом у новој улози једине империјалне силе. Остале земље и западних и незападне цивилизације, морале су да се изборе за место у новом прегруписавању око центра моћи. Ово престојавање држава не може да прође без трауматских повреда културних вредности. То се догађало у прошлости, збива се и у садашњости, а да би се избегли такви до-

гађаји – друштва могу да промене своју културу (Harison, 2004, стр. 12). Ово се односи на друштва Немачке и Јапана која су се после Другог светског рата преобразила из милитаристичких у пацифистичке државе. Након Другог светског рата херојски тип човека се више не тражи у војничком духу, идеалу ратника, већ у приватној предузетничкој вољи бизнисмена на светском тржишту. Социолог Р. Милс (Mills) међу првима је писао о том новом херојском типу човека, о ризичном путовању малог чиновника и пословног човека на тржишту (Mills, 1966, стр. 68). Укратко, променивши своју културу, Немачка и Јапан су променили и своју историјску улогу, и то је оно што плаши Хантингтона у вези са САД-ом. На питање може ли политичко руководство „бити покретач културне промене“ (Harison, 2004, стр. 13), Хантингтон даје потврдан одговор. Овакав закључак не изненађује, јер је он још у *Трећем џаласу* изјавио да се историја креће напред ако се политички лидери потруде. Притом, по њему – бити некаква „наднационална империја“ није најприхватљивији одговор на питање којим путем Америка треба да иде у будућност.

Треће лице Америке огледа се у слогану „Америка остаје Америка“, и то је национална Америка. Велика већина америчког народа преузела би одговорност за очување националног интегритета своје земље. Императив је не постати и не бити ни космополитска ни империјална сила, већ остати Америка онаква каква је одувек била. Дело *Ко смо ми* својеврсно је огледало америчког идентитета. Мултикултурно друштво је стварано по инерцији, већ неколико векова у духу заједништва на тлу Америке. Саживот међу њеним грађанима, без обзира на њихове расне, етничке и културне разлике, могућ је и у будућности. Проблем мањинских група остајао је исти, само су се актери мењали током историје САД-а. Индијанци су били прва мањина у Америци. У Канади су то били Французи, као први досељеници у односу на Енглеze који су после њих населили тај простор. Како би рекао Л. Вирт (Wirth): „У готово свим колонијалним земљама 'странци' су ти који владају, а домаће становништво је подређено“ (Parsons, 1969, стр. 300). Може се закључити да је номадски дух преовлађивао где год је било судара култура. У вртлогу колонизације, мањинске групе у Америци су могле бити плуралистичке, асимилационистичке, сецесионистичке и борбене у односу на шире становништво, доминантну групу.

Хантингтон даље истражује карактер поменутих мањинских група у САД-у. Прве две наведене мањинске групе (оне плурали-

стичке и асимилационистичке) својим системом вредности, трпељивошћу, жељом да истрају у друштву, да буду асимилване од стране доминантне групе – не представљају проблем захтеву да „Америка остане Америка“. Друге две (сецесионистичке и борбене) за Хантингтона представљају енигму коју он решава још од *Сукоба цивилизација*. Прве две су за мир и очување америчке нације, друге две за борбу и цепање интегритета САД-а. У односу на доминантну групу, мањинска група као да има два лица, попут староиталског бога Јануса. Испод маске младића, она је окренута будућности Америке, са маском старца још гледа у прошлост, изазивајући у својој групи носталгију за земљом предака. Схватајући значење маске у Зимеловом (Simmel) смислу (Parsons, 1969, стр. 318), може се разумети Хантингтонова забринутост за очување америчког идентитета. Једноставно, Американац може остати Американац само ако се понаша у складу са вредностима протестантске вере. Хантингтон наводи и католицизам као битан фактор одржавања пољског и ирског националног идентитета, али додаје: „Отпаднички протестантизам од кључне је важности за амерички идентитет“ (Huntington, 2007, стр. 344). Америка је током своје историје била нација имиграната, а асимилација је најчешће значила американизацију. Хоће ли Америка остати Америка, зависи од тога да ли ће националне мањинске групе, махом католичке и исламске вероисповести, прихватити начела доминантног протестантског друштва.

Сва три описана лица или избора чекају Америку у будућности, али то да ли ће она бити космополитска, империјална или национална, не зависи само од Америке и њених држављана (како би желео Хантингтон), него и од светско-историјских околности, од којих зависи политичка судбина сваке нације – па и америчке.

ПРОБЛЕМ АСИМИЛАЦИЈЕ

Под питањем шта је асимилација, Хантингтон претпоставља неколико потпитања, увиђајући да се појам асимилације може различито тумачити. Шта значи то да „усељеници требају и морају упити англопротестанску културу насељеника утемељитеља“? Да ли то значи да та култура „хоће или мора... апсорбирати њих?“ (Huntington, 2007, стр. 128). Хантингтон нас тиме на посредан начин уводи у проблем *сиранца*, у анатомију људске отуђености. У одељку: „Грађани и неграђани“, подсећа нас на значење

грчке речи *меѿек* (Huntington, 2007, стр. 208). Да би најпластичније илустровао смисао овог појма, узима за пример друштвени положај Аристотела у Атини. Неграђани у граду, полуслободни међу слободнима, нису имали политичка права. Метецима је недостајало право саветовања и суђења у друштвеном животу Атине, јер „грађанин једне државе је онај ко може да учествује у саветодавној и судској власти“ (Aristotel, 1960, стр. 72).

Хантингтон истиче основни мотив доласка усељеника-метека у град: економске могућности и бољи материјални живот, уз ризик да и њихови наследници остану без грађанског статуса и могућности да учествују у политичкој власти а не само у господарској која важи за робове. Поставља се начелно питање Зашто Хантингтон у свој текст уноси и Аристотелове наводе? Чини се да он посредством ауторитета овог грчког мислиоца жели да наговести читаоцу куда иде његова мисао о усељенику-раднику у страни држави, посебно у САД-у. Аристотел у својој *Полијици* пише: „У стара времена је код неких народа радник сматран као роб или странац, и стога су многи од њих и данас такви“ (Aristotel, 1960, стр. 79). Као наслов неког поглавља, међутим, појам *сѿранца* изричито се не појављује у делу *Ко смо ми*. Ипак, њега налазимо кад год Хантингтон у овом раду претреса проблем асимилације усељеника – која произилази из судара култура, народа, радника и личности. Из сусрета познатог и непознатог, поверења и неповерења, цивилизованог и варварског, наш аутор тражи одговор на питање *Ко смо ми*. На ово питање експлицитно је одговорено у књизи *Сукоб цивилизација*, премда на одредбено негативан начин, тј. *a contrario*: „Ми знамо ко смо само када знамо ко нисмо и, често, када знамо против кога смо“ (Хантингтон, 2000, стр. 28).

Ово *МИ*, као синоним за друштвену групу, национални идентитет, Хантингтон открива међу првим европским досељеницима у САД-у почетком седамнаестог века. *Ми* се може тумачити као поклич човека масе, први глас у хору демократије улице коју је М. Вебер описивао у *Привреди и грушѿву*. Проблем *сѿранца* Хантингтон је, међутим, тек индиректно анализирао у делу *Ко смо ми*, вешто га избегавајући, чинећи га невидљивим у свом тексту. Притом, наводи мноштво података о усељавању са асимилацијом или без ње. Два велика усељеничка таласа заплуснула су обале Америке. Између 1820. и 1924. год. у САД је пристигло око 34 милиона Европљана. Други „цунами“ је између 1965. и 2000. носио у себи 23 милиона усељеника из Латинске Америке и Азије. Водећа америчка англопротестантска култура као углавном јед-

нојезична, тиме је губила свој идентитет, нарочито после другог таласа усељеника. Више се није примењивао принцип разноликости и дисперзије пристиглог становништва којим би се ономогућило стварање етнички чистих подручја усељеника.

За разумевање проблема обостраног прихватања-неприхватања културе усељеника и насељеника (потوماка првих колоништа), морамо разјаснити појам *сџранац* као симболичког граничног прелаза између њихових друштвених светова.

СТРАНАЦ

Суочен са проблемом асимилације у САД-у, Хантингтон је у дилеми, истичући да би ублажавање захтева који се морају испунити да би се добило америчко држављанство повећало број његових тражитеља. Смањење разлика у правима и повластицама грађана и странаца би пак вероватно ослабило побуде за стицање држављанства (Huntington, 2007, стр. 212). Која је опција прихватаљивија за стабилност друштвеног система и очување културног и националног идентитета САД-а? Ово је питање које аутор дела *Ко смо ми* све време намеће и себи и читаоцу. Шта значи бити странац? Немачки социолог Г. Зимел (Simmel) овај „друштвени тип“ окарактерисао је као „особу која није ни сувише близу али ни далеко“. Да ли можемо имати поверење у странца? Појединац када се нађе ван своје групе, писао је Зимел, често се поверава странцу јер зна да се то што је изговорио неком непознатом ни њему ни његовој групи неће вратити као бумеранг. Он је неко ко је на средини између познатог и непознатог јер: „поверење се налази на средини између знања и незнања о човеку“ (Parsons, 1969, стр. 308).

Хантингтона више занима један другачији угао посматрања странца, који је такође битан за горенаведеног немачког социолога. Појединац данас стиче поверење у другог не својим личним искуством него посредством институција и јавног мњења. Тиме као да више верује групи, него себи. Искуство групе има примат над искуством индивидуе.

Хантингтон посматра странца са становишта институционалног поретка. Из ове друге перспективе, анализира начин на који се усељеник прима у мрежу друштвених односа и на које све административне тешкоће наилази у лавиринту бирократских одељења док чека да му се одобри улазна виза. Врата конзулата САД-а за многе остају затворена. У свом делу *Сџрах од малих дрoje-*

ва А. Ападурај (Appadurai) каже да се најчешће тада оживљава и појављује код чекалаца ген мржње према странцу – у овом случају светској сили САД (Appadurai, 2008, стр. 137). Амерички конзулати широм света претварају се том приликом у својеврсна мала узгајалишта мржње. Да би могли боравити на територији САД-а, будући усељеници морају испунити неке услове, а Хантингтон наводи два основна захтева: 1. Основно познавање енглеског језика и 2. Опште знање о америчком систему власти и америчкој историји.

Поставља се питање да ли је за Америку битно из које државе, политичког система долазе емигранти? На ово питање Хантингтон одговара изјавом америчког председника Т. Џеферсона (Jefferson) „да су усељеници из апсолутних монархија велика пријетња Америци, дијелом зато што се одатле може очекивати највише емиграната“ (Huntington, 2007, стр. 183). Тако схваћени усељеници су попут извиднице на њима непријатељској територији, а зна се какав је задатак извиднице: не бити виђен а видети, стварајући атмосферу неповерења. Анализирајући овај Џеферсонов став, Хантингтон такође изражава забринутост због система вредности и моралних начела које су усељеници понели са собом као печалбари, и додаје да „већина њих није са собом ’донијела начела власти’ тих држава, јер та су их начела угњетавала и жељели су их се ослободити“ (Huntington, 2007, стр. 183). Ипак, „политика и власт остају једно од подручја где постоје знатне разлике између држављана и странаца“ (Huntington, 2007, стр. 211). Учешће у власти разврстава појединце на оне који су са њима и на оне који су против њих. Странац нема право гласа, не може добити изборни положај или бити поротник. Он се, као мањина, не може идентификовати са већином. Као гласач је невидљив, тј. нема га на гласачким листама, премда је као потрошач и те како присутан.

Пословна предузећа су се путем рекламне политике обраћала усељеницима на њиховим матерњим језицима, желећи да их придобију за широку потрошњу сопствене робе. Смањивање разлике између држављана и странаца у политици је било успоравано питањима о националном и политичком идентитету, док је у економији оно било убрзавано јединственим потрошачким менталитетом на територији САД-а. Носећи маску *homo oesopoticus*-а, странац је могао избећи улогу странца у ксенофобичној средини и постати учесник у свечаној поворци карневала западно либералне демократије. Својеврсна неосетљивост према

странцима кулминира деведесетих година двадесетог века. Тако је Конгрес 1996. год. изгласао забрану права на социјалну помоћ и поделу купона за храну странцима који легално живе у САД-у. Ово, дакако, нимало не приличи једном „отвореном друштву“, с обзиром на то да су у Данској, Финској, Ирској, Холандији, Шведској и појединим кантонима Швајцарске, недржављани могли гласати на локалним изборима још у деветнаестом веку.

Пре 11. 9. 2001. године, када се десио познати терористички акт, по Хантингтону је било исправно рећи да је „гуђинима – као и држављанима – зајамчено поштено суђење у казним и грађанским предметима, да могу уживати у слободи говора и религије, што им јамчи Први амандман“ (Huntington, 2007, стр. 210). Након тога настао је проблем на релацији држављанин-недржављанин САД-а. Наиме, од овог датума, по Хантингтону, процес асимилације страних грађана, најчешће из Латинске Америке и католичке вероисповести, представља озбиљан проблем за очување националног и културног идентитета грађана Америке. Ситуација је забрињавајућа јер појам *грађансџива* представља карику која недостаје у повезивању идентитета појединца са идентитетом нације (споне између грађанина и нације више нема).

Ако је на почетку двадесетог века асимилација значила *американизацију*, након сто година то више није истина. Странац, као некада номад, код сендентарног типа човека изазива неповерење и бојазан да ће му бити угрожена егзистенција на сопственој територији, на простору за који је везан не само физичким него и духовним везама јер од када постоји осмишљава свој живот у њему. Страх од великих бројева након усељеничких таласа у САД-у сада је заменио страх од „малих бројева“, тј. од непознатих суседа у градској четврти са другачијом културом и стилем живота. У свом познатом роману *Сџранац*, француски књижевник А. Ками (Camus) описује страх од непознатог који се персонификује у појави странца. О ономе што не познаје, обичан човек (неко ко не жели да се издвоји из групе) најчешће има преувеличане представе. Главни јунак романа Мерсо, исповедним тоном казује шта се мисли о њему и како га неко из те групе обичних дефинише: „Изјавио је да ја немам ничег с једним друштвом чије најосновније законе не признајем“ (Ками, 1982, стр. 102). У вези са дешавањима на америчком тлу, Хантингтон се пита морају ли усељеници да усвоје англопротестантску културу као своју. Такође се пита: „Хоће ли или мора ли та култура абсорбирати њих?“ (Huntington, 2007, стр. 128).

Друго значење појма асимилација, Хантингтон је формулисао у форми потпитања: „Значи ли то да ће се они хтјети и морати придружити потомцима насељеника, робова, побијеђених и ранијих досељеника, како би створили неку нову америчку културу и 'новог америчког човјека'?“ (Huntington, 2007, стр. 128). У једанаестом поглављу, под називом „Расједи стари и нови“ (Huntington, 2007, стр. 281), он делимично одговара на то питање, остављајући слободу читаоцу да на основу обиља података сам закључи да ли је могућ *свеамерички* тип човека. Свеамеричка култура оваквог типа човека настајала је вековима мешањем раса којима су усељенички таласи преплавили тло Америке. Уколико би на овакав начин размишљали, амерички држављани би, по Хантингтону, избегли замке етничке, културне и расне поделе и цепање националног идентитета. Национално јединство било би остварено: „ако бијелом Америком одјекне позив Warda Connerlyја и Американци закључе да их мјешовито подријетло чини „Свеамериканцима“ („Allamerican““ (Huntington, 2007, стр. 288). Хантингтон закључује да идеја о *свеамериканцу* доводи и до теме о раси – што је веома симптоматично, јер упућује на мишљење да историја на америчком континенту почиње у расним разликама људи. За нашег аутора, Америка је још увек „обрнути Вавилон“ у коме триста милиона људи говори један заједнички језик – енглески. Више од три стотине година добро познавање енглеског језика било је предуслов за напредовање у свим сферама живота, али „сада је течност и у енглеском и у шпањолском све важнија за успјех у кључним гранама пословања, у знаности у медијима, те поглавито у политици и власти“ (Huntington, 2007, стр. 304).

Идеја *Allamerican* асоцира на библијску слику зидања Вавилонске куле.¹ Она се изражавала у говорима америчких председника Ф. Д. Рузвелта (Roosevelt), Џ. Вашингтона (Washington) и А. Линколна (Lincoln), у представама о америчком народу под једном заставом и о оном који говори само један језик – енглески. Хантингтонова сумња да се целовитост културног и националног идентитета Америке може одржати, изражена је забринутошћу због цепања некада заједничког језика на два: енглески и шпански.

¹ У Првој књизи Мојсијевој, Господ у земљи сенарској видевши да су се њени житељи узохолили и да зидају кулу високу до неба, одлучи „да сиђе(мо), и да им помете(мо) језик да не разумеју један другог шта говоре“ (Библија, 2007, стр. 8).

Основна тема књиге *Ко смо ми* је „трајна углављеност англо-протестанске културе у америчком националном идентитету“ (Huntington, 2007, стр. 40). Религијска атмосфера горенаведене Хантингтонове реченице, упозорава на озбиљност ситуације у којој се налазе грађани САД-а. Божја воља да се заустави изградња Вавилонске куле симболизује казну изречену у једној хебрејској речи: Вавилон (забуна). Онемогућити људе да се разумеју је најтежа казна за разумна бића која у деветнаестом веку подижу *Киџ слободу* у Њујорку као симболу стогодишњице независности САД-а. Менхетн је представљао нови Вавилон са кулама близнакињама и *Empire State Building*-ом. Био је изазов који траје и после 2001. године.

У вишерасној средини, у окружењу где је питање расног порекла и у двадесетпрвом веку доминантно, замисао о свеамеричком типу човека је све мање уверљива. Ипак, Хантингтон изјављује: „Овог тренутка раса је још важна у Америци, но у све више сегмената националног живота све је небитнија“ (Huntington, 2007, стр. 294). Наш аутор подсећа да се шездесетих година двадесетог века, путем штампе, радија и телевизије у САД-у провлачило гесло „Црно је лепо“ као вредносни суд јавног мњења, да би се у деведесетим проширио у став „Дворасно или вишерасно је лепо“. Многе познате личности поносе се својим мешовитим расним пореклом. Хантингтон за пример узима чувеног голф играча Тајгера Вудса (Woods) који за себе каже да је „cablinasian“ (мешавина Аријевца, Црнца, Индијца и Тајланђанке). Други пример наводи из часописа *Тајм* (Time) за 1993. годину, на чијој насловној страни једног посебног издања наилазимо на компјутерски састављену слику привлачне младе жене која изгледа као успела генетска комбинација настала мешањем многих раса. Овакав графички подухват у новинарству насловљен је у овом недељнику као „ново лице Америке“ у двадесетпрвом веку.

Након Другог светског рата, видан је значајан пораст постотка „мешовитих“ бракова на верској, међуетничкој и међурасној основи. Иако је идеја о свеамеричком типу човека омогућавала да се заобиђу међуетничке, међуверске и међурасне разлике, Хантингтон упозорава да се бела Америка мења, преображавајући се из *мултиетничког друштва* (неколико десетина етничких скупина) у *неетничко друштво мултиетничких њојединаца*: „Плиме усељавања не производе новог америчког човијека већ небројено мноштво етнички различитих“ (Huntington, 2007, стр. 285). Ру-

шење Вавилонске куле, попут домина од једног града до другог, од прве државе до педесете у САД-у и даље траје.

Треће значење појма асимилација, Хантингтон је разумео као потпитање дато у следећим алтернативама: „Или је стварање заједничке културе непожељно или немогуће и хоће ли, или мора ли, Америка бити смјеса народа различитих култура?“ (Huntington, 2007, стр. 128). И ово треће значење, као претходна два, изражено је у форми *или-или*. Поставља се питање зашто Хантингтон присиљава и себе и читаоце да се одлуче за једну од понуђених алтернатива? Колективна паника изазвана нападом 11. септембра 2001. само је убрзала Хантингтонову решеност да буде искључив и изнесе проблем асимилације усељеника у дисјунктивној форми. За Хантингтона горе постављена потпитања би могла да открију „срце америчког етничког и културног идентитета“ (Huntington, 2007, стр. 128). Да ли су усељеници страног тела у културном организму САД-а? Ако нису, зашто је процес асимилације Мексиканаца успорен? Хантингтон примећује да се 1998. године име *Мајкл* (Michel), до тада најчешће за новорођенчад у Калифорнији и Тексасу, заменило именом – *Хозе* (Jose). Деца мексичког порекла рођена у Мексику или Америци, према истраживању спроведеном 1992. године (на југу Калифорније и Флориде), на питање „Како се идентификујеш, односно називаш?“ се нису изјашњавала као Американци него као Хиспанци или Мексиканци. Позивајући се на репрезентативни узорак америчке јавности из 1990. године, Хантингтон оцењује Хиспанце „као слабије патриоте од Жидова, Црнаца, Азијаца и Ђелаца с југа“ (Huntington, 2007, стр. 234), као да културни организам Америке не може да прими трансфузију усељеника једино од хиспано крвне групе.

Зашто је асимилација Мексиканаца успорена? Хантингтон пише да је најзначајнији показатељ асимилације хиспанских усељеника њихово прелажење из католичке вере у протестантизам. За овог америчког социолога морал је стабло дрвета израсло из корена вере. Међу америчким Мексиканцима број склопљених ендогамних бракова је остао непромењен, као да и даље живе у Мексику. Копнену границу између Америке и Мексика, дугу три хиљаде и двеста километара, није лако надзирати. Пограничне патроле су немоћне. Проблем постаје још већи, јер се дуж границе стварају прекограничне заједнице, тако да је непримећени прелазак границе олакшан вештином мимикрије (тешко је пронаћи скривени предмет у цртежу где га свака линија прикрива). У демографији бројеви имају моћ, а за Хантингтона тако-

ђе и у мултикултуралном друштву, политичкој демократији и потрошачкој економији.

Страх од малих бројева претвара се у панику од мноштва Хиспанаца и Кубанаца у Мајамију, у америчкој држави Флориди. Слична ситуација је и у Аризони, Калифорнији и Колораду. Некада већинско англопротестанско становништво, седамдесетих и осамдесетих година двадесетог века постепено постаје мањина. Велики бројеви се претварају у мале бројеве и обрнуто, национална мањина постаје демографска већина. Енглеско говорно подручје се скупља, а шпанско шири. Двојезичност замењује једнојезичност. Све је теже наћи запослење за оне који знају само један језик – енглески. Лична примања су мања за англосе и црнце који не поштују нова правила игре премештања моћи, социјалне и економске политике. Англоси су, каже Хантингтон, тек тада схватили шта значи бити припадник мањине. Могли су или да остану по страни као аутсајдери у подређеном друштвеном положају, или да напусте Мајами – што су, у периоду од 1983. до 1993. њих 140 хиљада и учинили, или да својевољно прихвате понашања, обичаје и језик хиспанске заједнице.

Овај трећи избор Хантингтон назива „акултурација унатраг“ (термин који је преузео од америчких социолога А. Портеса и А. Степика/Stepick). Ипак, сâм чин асимилирања не збива се на нивоу групе него у самом појединцу. Асимилација се разликује од особе до особе. Социјални и културни капитал није исти међу припадницима једне етничке групе. Статусне, класне разлике између чланова заједнице условљавају начин асимилирања. Црнци из нижих слојева друштва и даље верују у „амерички сан“. Тај исти сан црнци из средње класе тумаче као пробудени људи. Хантингтона стога брине будућност америчког друштва, нарочито ако амерички Мексиканци стекну статус средње класе унутар америчко-мексичке заједнице.

Почетком двадесетог века, јеврејске, пољске и италијанске усељеничке заједнице су се у наредна три нараштаја, попут пелцера, лако примиле у североисточним и средњезападним градовима САД-а. Супротно, мексичка култура се тешко калемила на америчком тлу. Колико једна заједница може трајати у туђем времену и простору зависи од тога колико је велика и изолована. У условима енклаве, мале заједнице могу одржавати друштвену и културну повезаност између својих чланова и не бринути што се њихова асоцијална улога не уклапа у сценарио *свеамерике*. У овом случају опстајање енклаве односи превагу над асимилаци-

јом појединца. О мексичкој енклави на америчком тлу, Хантингтон пише са великим неповерењем, као да у сваком члану те заједнице види лукавог Одисеја, а малу етничку групу замишља као тесаног Тројанског коња који доноси пропаст свеамеричком човеку и његовом праву на „амерички сан“. То показује и на крају деветог поглавља речима: „Амерички Мексиканци моћи ће судјеловати у том сну и у том друштву само ако буду сањали на енглеском“ (Huntington, 2007, стр. 246).

ЗАКЉУЧАК Називајући себе „демократским Макијавелијем“, Хантингтон се својим читаоцима представио не само као научни радник него и као „политички консултант“, као један од најзначајнијих идеолога западнолибералне демократије у двадесетом веку. Хантингтон сматра да се цивилизација која би изгубила своју културну особеност, не би више могла називати тим именом. Што се тиче западне цивилизације, САД су њена најважнија држава, јер Француска, Немачка и Британија у односу на Америку представљају тек „тругаога моћи“ на европском континенту и чине европску под-цивилизацију (Milinković, 1997, стр. 329). Забринут да Сједињене Државе не изгубе епитет „најважније“ државе Запада, Хантингтон покушава да одговори на питање *Ко смо ми* (Американци), налазећи једино у религији одговор на ово питање; морал проистиче из протестантске вере, а не из вере у свеопшти напредак човечанства карактеристичне за доба *модерне* када је западна цивилизација била у свом зениту. За разлику од осталих, западна цивилизација је суштински заинтересована за сваки културни ентитет. Међутим, та заинтересованост се испољава кроз структурну „потребу за непријатељем“ као основном аспирацијом сваке групе или индивидуе (па и читаве цивилизације) да спозна свој сопствени идентитет. Отуд и узрок проблема асимилације који у XXI веку Америку претвара у затворено друштво. Вођен овом мишљу, Хантингтон се у свом раду више приближио актуелно политичком ставу о *два свећа*: Ми и Они (Западу и остатку света), а не сопственој парадигми о седам или осам цивилизација одвојених културним границама.

Од три могућа „лица“ будуће Америке (космополитске, империјалне и националне), Хантингтон бира њено треће лице под називом: *Америка осјћаје Америка*, остајући тиме веран њеном националном духу, при том заборавља да то треће лице Америке ни мало не зависи од гласноговорника англопротестантске културе Америке и њених држављана (како би желео Хантингтон),

него и од светско-историјских околности, од којих зависи политичка судбина сваке нације – па и америчке. Вођен идејом о сукобу цивилизација као „племенском сукобу“, Хантингтон сматра да космополитска Америка нема будућност због могућег грађанског рата унутар саме Америке. У глобалном поретку, идеја о космополитском човеку није остварљива, иако у ери глобализације и доминације „друштва“ над државом, америчка елита жели да постане транснационална и тиме запоставља националне интересе своје земље. У космополитској имагинарној историји, свет би преобликовао Америку: космополитизам би се укоренио у средњим слојевима америчког друштва кроз идентификовање радника са пословном политиком страних предузећа, док би елите у вишим слојевима развиле свој нови транснационални карактер. У том „модерном Вавилону“, најзначајнију улогу би играла транснационална елита са својим смислом за склапање послова и увећавањем профита, без обзира на национално перекло учесника у бизнису. Појавио би се изнова *homo mercator* на глобалном тржишту који разуме само језик и филозофију новца, а таквом типу човека космополитски поглед на свет је само изговор за што веће стицање капитала.

-
- ЛИТЕРАТУРА Библија. (2007). Ваљево: Глас Цркве.
- Хантингтон, С. (2000). *Сукоб цивилизација*. Подгорица: ЦИД.
- Aristotel. (1960). *Politika*. Beograd: Kultura.
- Apaduraj, A. (2008). *Strah od malih brojeva*. Beograd: Biblioteka XX vek.
- Bauman, Z. (2010). *Fluidni strah*. Novi Sad: Mediteran.
- Volerstin, I. (2004). *Opadanje američke moći*. Podgorica: CID.
- Harison, L. (2005). *Kultura je važna*. Beograd: Plato.
- Huntington, S. (2007). *Tko smo mi*. Zagreb: Izvori.
- Mils, R. (1966). *Znanje i moć*. Beograd: Vuk Karadžić.
- Naj, Dž. (2012). *Budućnost moći*. Beograd: Arhipelag.
- Nojbauer, H. J. (2010). *Fama*. Beograd: Clio.
- Parsons, T. (1969). *Teorije o društvu*. Beograd: Vuk Karadžić.

ZORAN NEDELJKOVIĆ

UNIVERSITY OF PRIŠTINA IN KOSOVSKA MITROVICA
FACULTY OF PHILOSOPHY
DEPARTMENT OF SOCIOLOGY

SUMMARY

THE THREE FACES OF AMERICA AND THE PROBLEM
OF ASSIMILATION IN THE HUNTINGTON'S PARADIGM

In this paper, the author offers an interpretation of Huntington's account of three possible faces of America, the socio-political state of America in the immediate future. He derived these three perspectives from his paradigm of the clash of civilizations. These three faces of America are: 1. America as an open society to the rest of the world; 2. Imperial America, in which the world would be transformed into America; 3. America remains America, as opposed to spreading a new wave of ideas through the media about multiculturalism as the most humane way of existence of culturally diverse population in the human community. Between these three choices, Huntington opts for the third option, because only if America remains America can the national identity be preserved on the foundations of Anglo-Protestant culture. Immigrant assimilation is the key to solving the problem for the survival of the United States. In this text, the author discusses Huntington's three interpretations of the concept of assimilation and comes to the conclusion that through the concept of a foreigner, the other, who moves away from the domicile population like a quasar, as an embodiment of human alienation, all three possible imaginary histories of America are broken.

KEYWORDS: culture; nation; assimilation; foreigner; clash of civilizations.

Овај чланак је објављен и дистрибуира се под лиценцом Creative Commons

Ауторство-Некомерцијално Међународна 4.0 (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).

This paper is published and distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial International 4.0 licence (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).